

ALFI dispuut 20.2.2012 – Otto B. Wiersma

Als het geld god is, dan is degene die aan de geldkraan draait zijn profeet.

Die profetische positie werd in de VS bijna twee decennia lang (van 1987-2006) ingenomen door Alan Greenspan als voorzitter van de FED, de centrale bank in de VS, waarmee hij een niet onbelangrijke rol gespeeld heeft in de aanloop naar de politiek-economische crisis die de wereld sinds 2008 in de ban heeft.

Greenspan's huisfilosoof was Ayn Rand, die zich met haar zgn 'Objectivisme' vooral verwant voelt aan Aristoteles.

Door Hans Achterhuis wordt deze Ayn Rand en het door hem aan Rand's invloed toegeschreven neo-liberalisme stevig onder vuur genomen in zijn boek 'De utopie van de vrije markt' van 2010, met veel verwijzingen voor een betere koers naar, jawel Aristoteles.

Dat beroep van tegenpolen op dezelfde Aristoteles lijkt op het eerste gezicht wat ongerijmd. En dus is het de moeite waard om vanavond deze drie filosofen tegelijkertijd de nieren te proeven: Aristoteles, Ayn Rand en Hans Achterhuis.

Eerst staan we stil bij enige Aristoteliaanse gedachten over geld en kapitaalvorming. Daarna gaan we grasduinen in het Objectivisme van Ayn Rand en het boek van Hans Achterhuis.

1

Aristotle about money

Aristotle, Nicomachean Ethics V,8

1133a,b Money makes work and goods quantitatively comparable (commensurable), valued by law (νομισμα ('nomisma') = currency).

Money is used for calculating the value of work and goods. There should be a unity as measure that connects everything and this unity is the basic (vital) need. By agreement money replaces [represents] the need and has its value not by nature [intrinsically], but by law, so money is called 'nomisma' (Greek νομος ('nomos') = law). We can [create it,] change it and put it out of circulation.

Using money should work according to proportionality – this way all will receive what they need. Need connects people and organizes exchange of work and goods. Money is also convenient for a postponed exchange of work and goods. But what holds for other goods, holds also for money: it never exactly keeps its value.

So everything should have its value: that makes possible exchange and a common market. Money makes all things commensurable. Without exchange no community, without equality no exchange, without commensurability no equality.

1094a,b Economics (= the art of housekeeping) is aimed at wealth and subjected to the art of politics, because this 'leading [practicle] science' aims at the highest good for a whole people, nation or state.

Although wealth is the goal of economics, money only provides means to ends (1096a, 1097a). A life aimed at acquiring money is somewhat unnatural and forced because wealth [in itself] is obviously not the highest good. Money and wealth are for use and only means to an end. Wealth is not the last goal – the last goal is something we strive to as an end in itself.

Aristotle, Politics, I,8-11; IV,11

I,8

1256a Theory of acquisition and possession is a part of economics (the art of housekeeping). 1256b Because nature does not make anything incomplete and in vain, everything must have been made for man. Acquisition is about gaining and preserving things that are usefull and necessary for the life in the community of house and state. In these things, which are enough for a complete life, is the 'real wealth'. Wealth has its limits – it's nothing but a bunch of tools for housekeeping and state administration.

I,9

1257a The art of cash-acquisition or enrichment can be blamed for the thought that wealth and possessions are without limits. For every possession there are two applications: its use (e.g. wearing a shoe) and its exchange value. Only when communities are growing bigger, barter is needed. And money is needed for long-distance trading [long-distance both in place and time].

1257b The grocer sector provides opportunities for maximizing profits, raising wealth and property.

Another view holds that money is fiction and only has legal validity. When people change its legal validity, it looses its value. In that case wealth can't protect from hunger (cf Midas).

Natural wealth belongs to housekeeping, enrichment to trade, where money is the beginning and end of sales. Contrary to the last, the art of housekeeping is bounded, because enrichment is not its goal, but a good life.

[What's a good life? according to the laws of nature? according to religious directives? according to reason (Kant: do what you reasonably owe to humanity in yourself)? according to compassion (moved by the joys and concerns of others)? according to...?]

1258a People who are using their possibilities and merits in an unnatural way, change all things into cash-acquisition, as if that were the goal to which everything should be directed.

Care for subsistence belongs naturally to property management, related to which acquisition is not without limits.

I,10

The householder should take care providing the necessary means, which are provided by nature.

1258b The art of acquisition by traders is rightly criticized, because they don't stick to [the rules of] nature. Usurers are hated with the fullest right, because they make profit from money itself and not from that for which money was invented. Interest comes as money from money. Therefore this type of acquisition contradicts most strongly the natural rights.

I,11 describes different practices of acquiring property and also contains the observation and description of a few cases of speculative enrichment by monopolizing goods (Thales' oil presses and a Sicilian iron trade). Knowledge of these kind of financial tricks is very convenient for state leaders...

IV,11

1295a As for individuals, the best life in the best state lies in the middle [class] that's accessible for anyone. In all states are three classes of civilians: very rich, very poor and those in between. 1295b Proportional property [of a large middle class] is best and most rational.

Excessive richness and extreme poverty lead to hubris and spite from which unjust acts emerge. The rich have difficulty obeying and rule despotically, the poor are too submissive, so they can't rule but obey like slaves. From that results a state of tyrants and slaves, not of free citizens; a community of animosity, not of friendship.

Equality between citizens is mainly found in the middle class, where citizens don't covet each other's property. A community and state that's founded on a majority of middle class citizens, is the best one.

[free & equal – anticipating liberalism and socialism as two political approaches with their specific emphasis on liberty and equality – more or less integrated by the Aristotelian approach; cf the problem to find the checks and balances between freedom and equality in modern societies]

1296a Avoid extremes in property and you will avoid tyranny which could emerge both from unbridled democracy and from pure oligarchy. A large middle class majority prevents rebellion and violence and makes democracy stronger and more durable. A state where the poor are the majority, will soon be destroyed. Communitarity and equality of a large middle class holds a state together. Otherwise emerge from the struggle between rich and poor the opposites of extreme democracy [tyranny of the poor] or oligarchy [tyranny of the rich], which are not focused on the importance of the state but on their own interests.

[Middle Class numbers per country

numbers	middle class total				
	year	2015	2025		
china		334	392	1453	0.26978
					7
us		314	319	350	0.91142 <<<<<<<<
					9 optimistic?

india	136	174	1449	0.12008	
japan	102	102	120	0.85	
more specific year	2015	2025	2025		
Germany	60	64	80	0.8	
UK	50	54	64	0.84375	
France	50	50	63	0.79365	
Italy	43	45	56	0.80357	
Spain	27	29	39	0.74359	
	230	242	302	0.80132	
but whole EU					
Europe		561.6	702	0.8	<< Europe still largest middle-class population!
Euro-zone		268	335	0.8	<< Eurozone alone also third (at least)

]

2

Ayn Rand's Objectivism

http://en.wikipedia.org/wiki/Ayn_Rand

[http://en.wikipedia.org/wiki/Objectivism_\(Ayn_Rand\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Objectivism_(Ayn_Rand))

reason > rational and ethical egoism > laissez-faire capitalism

Rand called her philosophy "Objectivism"

The name "Objectivism" derives from the idea that human knowledge and values are objective: they exist and are determined by the nature of reality, to be discovered by one's mind, and are not created by the thoughts one has.

Rand described the essence of Objectivism as "the concept of man as a heroic being, with his own happiness as the moral purpose of his life, with productive achievement as his noblest activity, and reason as his only absolute" (Atlas Shrugged, 1992, 1170–1171)

In metaphysics, Rand supported philosophical realism and atheism.

Quote: "Faith (mysticism), for Rand, is not a "short-cut" to knowledge, but a "short-circuit" destroying it."

In epistemology, she considered all knowledge to be based on sense perception, the validity of which she considered axiomatic, and reason, which she described as "the faculty that identifies and integrates the material provided by man's senses."

In ethics, Rand argued for rational egoism (rational self-interest), as the guiding moral principle. She condemned ethical altruism as incompatible with the requirements of human life and happiness, and held that the initiation of force was evil and irrational, writing in *Atlas Shrugged* that "Force and mind are opposites".

Rand's political philosophy emphasized individual rights (including property rights), and she considered laissez-faire capitalism the only moral social system because in her view it was the only system based on the protection of those rights. She opposed statism, which she understood to include theocracy, absolute monarchy, Nazism, fascism, communism, democratic socialism, and dictatorship.

Rand acknowledged Aristotle as her greatest influence and remarked that in the history of philosophy she could only recommend "three A's"—Aristotle, Aquinas, and Ayn Rand.

Commentator Sciabarra writes about Ayn Rand: "The left was infuriated by her anti-communist, pro-capitalist politics, whereas the right was disgusted with her atheism and civil libertarianism."

3

Hans Achterhuis, 'De utopie van de vrije markt', 2010

Inleiding

Het is aardig om op deze dispuutsavond ook wat uitgebreider stil te staan bij het boek 'De utopie van de vrije markt' van Hans Achterhuis (HA, 2010). Niet alleen omdat HA de filosofische achtergronden van financieel-economische stellingnames blootlegt, maar ook omdat hij nadrukkelijk aan Aristoteles refereert bij het schetsen van de contouren van een alternatief voor het neo-liberalisme.

Een rode draad door het werk van de huidige 'denker des vaderlands' HA is het aan de kaak stellen van utopieën. Kenmerken van een utopie zijn: een radicale (vaak gewelddadige) breuk met het bestaande systeem, het nieuwe systeem moet gelden voor de samenleving als geheel, de overtuiging dat het nieuwe systeem maakbaar is en de totaliteit van het nieuwe systeem (zo niet totalitair: alles moet anders).

In zijn boek beargumenteert HA dat het neo-liberalisme de 'vrije markt' nastreeft als een utopie.

De 'bijbel' van deze neo-liberale utopie is het boek 'Atlas shrugged' (1957) van de objectivistische filosofe Ayn Rand (1905-1982, na de christelijke bijbel het meest populaire boek in de VS bij een onderzoek in 1991). In haar roman beschrijft AR hoe de vrije markt door collectief altruïsme [van een totale verzorgingsstaat] ineenstort waardoor de productiviteit drastisch daalt en de samenleving vervalt in honger en armoede. Een nieuwe samenleving die gebaseerd is op vrije-markt-kapitalisme zorgt daarna voor een snelle groei van productie en welvaart. Het kernpunt van AR's utopie is: 'eigenbelang brengt welvaart als je de creatieve productie door de talentvollen maar de ruimte geeft'.

Alan Greenspan (voorzitter van de FED van 1987-2006 – [OBW Als het geld god is, dan is de man die aan de geldkraan draait zijn profeet.]), was als uitgesproken leerling van Ayn Rand een sterk voorstander van de vrije-markteconomie en een voorvechter van het zelfregulerend vermogen van de financiële markten. In zijn biografie 'Een turbulente tijd. Een leven in dienst van de economie' van 2007 schrijft Greenspan nog: "Het gebeurt maar zelden dat de markt faalt en de consequenties daarvan worden verzacht door een flexibel economisch en financieel systeem." (2007, 562). Tijdens een hoorzitting over de kredietcrisis eind 2008 verklaarde Greenspan echter: 'Het gebrek aan vertrouwen in de markt choqueeerde me. We begrijpen nog steeds niet helemaal wat dit heeft veroorzaakt.'

Historische achtergronden van het idee van de 'vrije markt'

In de Ethica V spreekt Aristoteles over de 'rechtvaardige prijs' die bepaald wordt door de behoeften van de burgers. Rijkdom is niet een doel, maar slechts middel voor een goed en deugdzaam leven.

In de Politica maakt Aristoteles onderscheid tussen oikonomia (het beheer van een huishouden) en chremastike (het verwerven van rijkdom via handel). Daarbij stelt hij kritisch dat 'men dankzij de chremastike denkt dat er geen grens aan rijkdom is'.

Aanvankelijk is geld een simpel ruilmiddel om de ene waar tegen de andere te ruilen: $W > G > W$ en dat begon onschuldig totdat mensen er op uit gingen om grote winsten te maken uit transacties op andere tijden en plaatsen: $G1 > W > G2$, waarbij de gebruikswaarde van de waren ondergeschikt gemaakt wordt aan de winstwaarde van de handel in waren. Aristoteles vindt dit een perverse omkering. Ook ziet hij niets in het heffen van rente: $G1 > G2$.

hinkstapsprong door de tijd in Europa
voor en in de ME

In de vroege kleinschalige gemeenschappen is vaak sprake van een zelfvoorzienende economie die is ingebed in een geheel van maatschappelijke structuren: dat geeft minder kans aan het 'possessief individu' (de hebzuchtige ieder voor zich). In zo'n substinentie-economie is er veel wat gemeenschappelijk is en waarop ieder gebruiksrecht bezit. In een feodaal, kapitalistisch systeem

worden de burgers echter beroofd van hun 'commons' ('gemene gronden') en krijgen de burgers de rol opgedrongen van bezitloze, afhankelijke arbeiders, met als gevolg grote armoede en daarna ter 'compensatie' de 'welwillende' invoering van armenwetten. HA geeft verschillende voorbeelden van de spanning tussen het gemeenschappelijk overleven van een gemeenschap enerzijds en individueel winstbejag anderzijds.

16e eeuw

Thomas More (1478-1535) bekritiseert ook het scheppen van schaarste in een marktmaatschappij. Hij schrijft: 164 'Wat de grootste bron van welvaart leek te worden, wordt door de schandelijke hebzucht van een klein aantal mensen verkeerd in een vloek.'

17e eeuw

Anders dan Aristoteles maakten de Franse zijdehandelaren met hun 'Laissez faire' (1680) de 'marktprijs' tot het criterium voor de 'rechtvaardige prijs'. Dat was geen uitkomst van een 'natuurlijk proces', maar het gevolg van hun vraag aan de politiek om hun economie alle ruimte te geven.

John Locke (1632-1704) beschrijft hoe met het verdwijnen van de traditionele banden van gemeenschap en wederkerigheid twee nieuwe markten ontstaan: een arbeidsmarkt en een grondmarkt. Zowel bij arbeid als grond gaat het bij verhuur en verkoop alleen nog maar om de economische opbrengst. Met als gevolg dat voor veel mensen de bestaanszekerheid verloren gaat en men volledig afhankelijk wordt van loonarbeid.

Ergens in de hiervoor beschreven processen is sprake van een omkering van 'waarden': de traditionele vooroordelen tegen handel, geld en eigenbelang worden omgeturnd naar de hoogste waardering van handel, geld en eigenbelang. Dat leidt onder meer tot kapitaal-speculatie. Op de speculatieve financiële markt is het geld geen instrument (smeermiddel) meer, maar volgt het, losgezongen van de economische werkelijkheid, totaal zijn eigen wetmatigheden.

18e eeuw

Adam Smith (1737-1790) betoogde: 'De rijken, ook al laten ze zich leiden door hun hebzucht, delen toch met de armen het product van al hun verbeteringen. Zo worden ze door een 'onzichtbare hand' geleid (..) en zo bevorderen ze, zonder het te bedoelen of te weten, het belang van de maatschappij.' Smith pleitte ook voor streng toezicht op de banken [sic!], met als argument dat 'de manier waarop sommige individuen gebruik maakten van de hun geboden vrijheid, de veiligheid van de hele maatschappij in gevaar bracht.' Hij vergeleek toezicht op de banken met brandpreventie...

19e eeuw

In de tweede helft van de 19e eeuw komen er reacties op de onbalans in de samenleving die ontstaat doordat de vruchten van de vrijemarktpolitiek vooral

terecht komen bij de topgroepen en de bovenlaag van de middengroepen. Kiesrechtuitbreidingen, sociale hervormingen en verzorgingsarrangementen vervangen de 'mechanische solidariteit' van de traditionele samenlevingen door de 'organische solidariteit' in bv arbeidsongeschiktheidsverzekeringen en sociale wetgeving. Het neoliberalisme lijkt deze 'organische solidariteit' te willen doorbreken.

20e eeuw

John Maynard Keynes (1883-1946) ontwikkelde een programma over de mogelijkheden voor de overheid om actief op de markten in te grijpen dmv overheidsinvesteringen en belastingverlagingen bij een falende arbeidsmarkt en een falende financiële markt.

De gerealiseerde utopie van de vrije markt in de 20e eeuw?

Friedrich von Hayek (1899-1992) wordt volgens HA gekenmerkt door een tegenstrijdigheid tussen enerzijds een anti-utopische, liberale (Hume, Smith) en conservatieve (Burke) lijn en anderzijds een een fanatiek en utopisch geloof in de vrije markt. FH kiest er uiteindelijk toch voor om 'alle obstakels voor vrije groei volledig weg te vagen, zodat de zelfregulerende krachten van de markt een nieuwe en betere maatschappij kunnen creëren. Zo was hij een groot bewonderaar van Pinochet's Chileense neoliberale revolutie.

Milton Friedman (1912-2006) heeft (tevergeefs) getracht om met onbegrijpelijke wiskunde de economische wetenschap te immuniseren tegen maatschappelijke en politieke bemoeienis. Met name de verhouding tussen markt en staat wordt door MF (in navolging van FH) voorgesteld als een absolute tegenstelling tussen vrijheid en slavernij. Zoals de communistische utopieën met geweld werden opgelegd aan de meerderheid van de bevolking in bv Rusland, China, Albanië en Cambodja, zo eindigde ook de neoliberale utopie dankzij MF en zijn Chicago boys in een veelheid van onderdrukkende dictaturen, zoals bv Chili.

Ook in Rusland na 1989 en in de kustgebieden van Azië na de tsunami in 2004 grepen de Chicago Boys hun kansen om hun radicale schoktherapie toe te passen. De neoliberale Washington Consensus eist voor hulp o.a. openheid voor buitenlandse investeringen, privatisering en strikt eigendomsrecht. De meeste slachtoffers van de vloedgolf aan de kust van Sri Lanka waren nog niet geïdentificeerd en begraven toen er al een golf van privatiseringen van de stranden en hulpbronnen begon ten koste van de oorspronkelijke bewoners (mn vissers). Het was een herhaling van het bekende patroon: de verdrijving van de bewoners van hun 'commons' (in dit geval hun gemeenschappelijke (vis)gronden) om er privébezit van te maken en de verandering van zelfstandige vissers in afhankelijke arbeiders. Dit neoliberale project werd uitgevoerd na een onvoorstelbare ramp en met behulp van gelden die waren ingezameld ten behoeve van de slachtoffers hiervan (Naomi Klein, 2007).

HA geeft meer voorbeelden van de effecten van neoliberal beleid.

Wereldwijd maken [kleine gemeenschappen van] boeren plaats voor voedselconglomeraten die als monopolies de productie, verwerking en distributie van landbouwproducten op zich nemen. Polanyi (1886-1964 de 3 distributiesystemen wederkerigheid, herverdeling en ruil zijn vooral sociaal bepaald) stelt in dat verband dat de grond/natuur onvermijdelijk wordt vernietigd wanneer men haar reduceert tot een product dat op de markt verhandeld kan worden.

Op het tweede World Water Forum (Den Haag 2000) wordt water 'als een handelsartikel' gedefinieerd. Rutger Boelens beschrijft in 'The Rules of the Game and the Game of the Rules' (2008) hoe het 'commons' waterbeheer in de Andes (vernuftige irrigatiesystemen ingebed in gemeenschappelijke gebruiksrechten) bedreigd wordt door een utopische waterpolitiek. De inwoners worden gedisciplineerd tot 'possessieve individuen' met eigendomsrechten op water, dat ze dus kunnen verkopen, wat gebeurt aan grote ondernemingen (die het vervolgens gebruiken voor mijnbouw en op export gerichte landbouw), zodat het onderhoud van de eeuwenoude, goed functionerende watersystemen steeds meer verwaarloosd wordt. In de asperges uit Peru zit water 'verpakt' dat onttrokken is aan de Indiaanse boerensamenleving.

Bij al dit soort processen spelen economen een belangrijke sturende rol. Volgens HA beschrijven economen de werkelijkheid niet, maar zetten ze de werkelijkheid naar hun hand (performeren). De economische wetenschappen zijn eerder performatief dan descriptief. De rationele-keuzetheorie bv promoot het handelen uit eigenbelang, wat leidt tot een leven in 'mimetische begeerte' (willen hebben wat een ander heeft, en bij voorkeur meer). Deze 'mimetische begeerte' wordt echter in onze moderne maatschappij niet meer als een ondeugd, maar als een belangrijke deugd gezien. Zoals de Griekse cultuur werd gekenmerkt door de ondeugden woede en hoogmoed, zo wordt de marktcultuur gekenmerkt door de ondeugden hebzucht en (mimetische) begeerte.

Samenvattend wijst HA op de dystopische trekken van de neoliberale utopie: verschraving van menselijke relaties in markt-reducties, gewelddadige onteigeningen en ontwortelingen van grote groepen mensen, toenemende sociale ongelijkheid, uitsluiting van burgers die de concurrentiestrijd niet aankunnen, afbraak van politieke macht van gemeenschappen en een paradoxale toename van toezicht en controle. [De vraag blijft of dit paradoxaal is, als de toename hiervan nu juist is toe te schrijven aan (het deels toegeven aan) anti-neoliberale tendenzen.]

Hiertegenover stelt HA dat het goede leven zich veelal buiten de markt (en buiten de staat!) afspeelt: in wederkerigheidsrelaties met mensen die ons het naaste staan, in de gemeenschappelijkheid met anderen om greep op ons leven te

houden. Het Aristoteliaanse 'goede leven' is een breder alternatief, waarvoor markt en staat ondersteunend zijn. vgl Joseph Stiglitz (The Great Transformation, 2001): nodig is een herstel van het evenwicht tussen markt, staat en burgermaatschappij. HA: nodig is een onderschikking van markt en staat aan burgermaatschappij, die op haar beurt weer geworteld is in de 'oikos' (het binnen een woon/werk-gemeenschap verdelen van taken en het delen van al het waardevolle dat de oikos produceert en verwerft – een verschil met vroeger zou dan zijn de tijdelijkheid van elke oikos); nodig is zelfbeheersing en maatgevoel om niet ten prooi te vallen aan de verleidingen van de 'utopie van de begeerte', verantwoordelijkheid nemen vanuit de 'civil society' (moreel appel op marktpartijen en overheden), rechtvaardigheid om een ieder te geven van hem/haar toekomst, en zo markt en staat aanpassen en waar nodig ondergeschikt maken aan de waarden van de 'civil society'. Dit alles kan bijdragen aan het terugdringen van zowel markten als overheden wanneer die in bepaalde opzichten te ver gaan.

OBW

Een interessante puzzel is de volgende. Zowel Ayn Rand als Hans Achterhuis in dit boek beroepen zich op Aristoteles als hun grootste inspiratiebron. Desalniettemin lijkt Achterhuis frontaal stelling te nemen tegenover Rand. Hoe is dat te rijmen? Wie heeft hier wie klaarblijkelijk niet echt goed begrepen?
